

MODERN EĞİTİM İLKESİ OLARAK EĞİTİM BİRLİĞİ VE YANLIŞ UYGULAMALAR

Prof Dr. HAMZA EROĞLU

3 Mart 1924'de kabul edilen Tevhidi Tedrisat Kanunu ile, eğitim birliği bir sistem olarak benimsenmiş bulunmaktadır. Yeni Türkiye'nin kültür hayatında çok önemli bir aşamayı başarıya ulaştıran Tevhidi Tedrisat Kanunu, aslında büyük bir kültür hamlesidir¹. Eğitimin birleştirilmesi ile, özellikle XIX yüzyıl sonlarından beri Türkiye eğitiminde görülen medrese ve mektep diye devam eden ikiliğe son verilmiştir. Dinin devlet işlerinden ayrılması, daha doğru deyimle dinî otoritelerin devlet otoritesinden ayrılmasına paralel olarak öğretimin de lâikleştirilmesi bu kanunla sağlanmıştır. Ayrıca Cumhuriyet kuşaklarının hurafelerden ve yabancı fikir ve tesirlerden uzak, millî bir terbiye sistemi ile yetiştirilmesi imkânı da elde edilmiştir. Millî terbiye sistemi ile yetiştirilme, millî kültür birliğinin de vücut bulmasına imkân vermiştir.

Öğretim kurumlarının birleştirilmesi ve bir millî eğitim sisteminin uygulanması ülkenin bütünlüğü ve birliğine de hizmet etmiştir. Kanun gerekçesinde de belirtildiği gibi, "bir millet fertleri ancak bir eğitim görebilir; iki türlü eğitim bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise his ve fikir birliği ve tesanüt gayelerine tamamiyle aykırıdır"².

Tevhidi Tedrisat Kanunu, bir kültür hamlesi sağlamakla beraber, zaman içinde daha çok gelişen fikir hareketleri ile de değerini daha çok topluma kabul ettirmiştir. Bu günkü anlamı ve değerlendirmesi ile eğitimin

¹ İhsan Sungu, Tevhidi Tedrisat, Belleten, C. II, Sayı 7/8, Ankara, 1938, s. 397-431.

Şerafettin Turan, Tevhidi Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi), Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi, Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD) Semineri Tebliğleri, Ankara, 1972, s. 79-84.

Seçil Akgün, Tevhidi Tedrisat, Cumhuriyet Döneminde Eğitim, M. E. B., İstanbul, 1983, s. 37-48.

Mustafa Ergün, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara, 1982, s. 45-61.

² Şerafettin Turan, Tevhidi Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi), Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi, Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD) Semineri Tebliğleri, (9-10 Kasım 1967), Ankara, 1972, s. 84.

birliği ilkesi, modern eğitimin, eğitim sisteminin bir temel ilkesi olmuştur. Daha kapsamlı bir hūviyet kazanan eğitimin birliği ilkesi, zamanla mevzuatımızda da değer kazanmış, siyasī iktidarların politik uygulamalarına da yōn vermiştir.

Eđitim ve ōđretim her řeyden ōnce bir kamu hizmetidir. Halkın eđitim ve ōđretim ihtiyaçlarını sađlama devletin bařta gelen vazifesidir. Eđitim, devlet eliyle gōrūlmesi gerekli bir kamu hizmetidir. Bu hizmet ya biz-zat devlet eliyle gōrūlūr veya devletin gōzetim ve denetiminde bulunur.

Eđitim hizmeti ōrgūn ve yaygın olmak ūzere ikiye ayrılır. Őrgūn eđitim kendi içinde kademeli bir eđitim dūzenini ifade eder. İlk (temel), orta ve yūksək ōđretim olarak belirlenir. Bu kademeler birbirleri ile bir bađlılık ve birlik içinde bulunurlar.

Eğitim kişilere, doğal ve toplumsal çevrelerini tanımak ve bilinçli hareket etmek olanağını vererek onların birey olarak refah ve mutluluğunu artırır. Eğitim, kişileri toplum hayatına ve şartlarına uygun insanlar olarak yetiştirir ve onların toplumsal ve siyasal hayatta yapıcı bir unsur olarak gōrev almasını sağlar.

Eğitim ōnce bir sistemdir. Bunun toplum içindeki yerini belirtmek gerekirse, eğitim sistemi toplum sisteminin bir parçasını, o'nun bir alt yapısını teşkil eder.

Eğitim sistemi ile toplum sistemi arasındaki ilişki, eğitim sisteminin toplum ihtiyaçlarına bağlı olarak değişmesi, toplumların ōzelliđini taşıması ile belirlenir.

Eđitime bir sistem olarak bakıř, ōrgūn ve yaygın eđitim biçimlerini bir būtūn olarak ele almayı zorunlu kılar. Őrgūn ve yaygın eđitimin her zaman birbirini ikame edilebilecek alternatif eđitim biçimleri olarak dūřūnūlmesini gerekli kılar.

Eđitimin būtūnlūđū ilkesi, ōrgūn eđitim sistemi içindeki kademeler ve kurumlar içinde geçerlidir. Çeřitli kademelerin birbirini tamamlayıcı bir būtūnlūk içinde iřlemesi ve kurumlar arasındaki statū ve yapı farklılıklarının sadece gōrev farklılıđını yansıtması sonucu olduđu sistemin ōzelliklerinden ileri gelmektedir.

Eđitimi bir sistem olarak ve būtūn fonksiyonları ile ele almak gereklidir.

Eğitim sisteminin tanımında aşağıdaki unsurlara yer verilir.

1. Yetiştirme Fonksiyonu

Yetiştirme fonksiyonu eğitimin temel unsurlarından biridir.

Yetiştirme alt sistemi kendi içinde ilk (temel), orta ve yükseköğrenim gibi kademelere ayrılır. Bu kademeler birbirlerini etkilemekte ve bu etkileşim kademelerin birbirlerine bağlanmasında uygulanan nicelik ve nitelik kontrolleri ile gerçekleşmektedir.

2. İstihdam Fonksiyonu

Eğitim fonksiyonu sadece kişilerin yetiştirilmesi ile yetinmez. Sistemden çıkan kişilerin toplumda ne yapacaklarını, nasıl kullanılacağını da öngörür ve izler. Sistem gereği, kalkınma ile yetiştirme amaçları arasında karşılıklı tutarlılık sağlamak için gereken çaba gösterilir.

3. Bilgi Üretme Fonksiyonu

Eğitim sistemi sadece bilgi aktarma işini yapmaz, aynı zamanda bilgi de üretir. Araştırma yoluyla bilgi üretme görevi sistemin bir parçasıdır. Bilgi üretme fonksiyonu toplumda gelişmeyi ve ilerlemeyi sağlar.

4. Plânlama ve Reform Fonksiyonu

Eğitim sistemi görevlerini toplum sistemi içinde yerine getirir.

Toplum sistemine, yeni çevreye uymak ve görevlerini bu uyum içinde yapmak üzere hedef tesbit etmek ve değişen şartlara göre hedef değiştirmek plânlama ve reform fonksiyonunun tabii bir sonucudur. Uyum, hedef saptama ve hedef değiştirme sistemin devamlı unsurları arasındadır. Plânlama, bu sistem içinde zorunlu ve devamlı bir görevin sistemli ve örgütlü bir biçimde yerine getirilmesi demektir. Araştırma ve geliştirmeye dayanan devamlı reform görevinin de aynı biçimde teşkilatlanması gerekir³.

³ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitim Reformu, 7 Nisan - 31 Ağustos 1971, 2 inci baskısı, Ekim 1971, Ankara.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitim Reformunda Strateji ve Yöntem, Haziran 1971, Ankara.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitim Reformunda Strateji ve Yöntem ile ilgili eleştirileri değerlendirme raporu, (Tarih yok), Ankara.

Eğitim, sadece belirli yaş gruplarının bilgi edinmesi, beceri sağlamasını sağlayan sınırlandırılmış bir faaliyet de değildir. Eğitim sisteminin bir özelliği de eğitim sürecinin zaman içinde dağılımıdır. Bu da eğitimin devamlılığı ilkesini ortaya çıkarır.

Eğitimin bütünlüğü ilkesi, yükseköğretimin de bütünlüğünü gerekli kılar. Bir bütün olan yükseköğretim, üniversiteler ve onlara bağlı kurumlar tarafından yürütülür. Yükseköğretim, ortaöğretim kademesine dayalı ve yüksek seviyede insan gücü ihtiyacını karşılamakla görevli kuruluşlardır.

Modern eğitim ilkeleri, eğitimin birliğini ve bütünlüğünü öngörmekte, toplum ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde de teşkilatlanmasını gerekli kılmaktadır. Eğitimin birliği ilkesi bugün için geçerliğini korumakla beraber, bu ilkeye ters düşen, uygulamalar ve gelişmeler, şüphe ve tereddütleri davet etmekte ve millî menfaatlerimizle bağdaşmayacak bir durum yaratmaktadır. Eğitimin birliği ve bütünlüğü ilkesine ters düşen önemli iki konuyu ele alarak inceleyeceğiz.

1. Tevhidi Tedrisat (Eğitim Birliği) ve Yükseköğretim

Eğitim birliği ilkesine göre, örgün eğitim kademesi içinde ilk (temel), orta ve yükseköğretim birer öğretim kademeleridir.

Şu anda ilk ve ortaöğretim Millî Eğitim Bakanlığı eliyle bir kamu hizmeti olarak yerine getirilmektedir. Yükseköğretim ise birer Anayasa kuruluşları olan üniversiteler ve Yükseköğretim Kurulu tarafından yerine getirilmektedir. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu da bu hususu düzenlemektedir.

Bizde yükseköğretimin başlıca temsilcisi üniversiteler olmuşlardır. Ancak üniversitelerin yanı sıra diğer yükseköğretim kuruluşlarının da varlığı müşahade edilmiştir.

Yeni Türk Devletinin kuruluşu ve İstanbul'un işgalden kurtarılması sonu, 1923 de eski "Harbiye Nezareti" binası Darülfünuna verilerek, 493 sayılı Kanunla İstanbul Darülfünunu kurulmuştur. Batı tipi kurulan ve bugün üniversite adını verdiğimiz bu müessese bilimsel özerkliğe sahip bir kuruluştu. Millî Eğitim Bakanı, Darülfünun da başkanı idi. Ancak bu başkanlığı, Bakan yerine "Darülfünun Emini" diye adlandırdığımız, bu günkü karşılığı ile rektör yapmakta idi. İstanbul Darülfünunu bilimsel özerkliğe sahip olmakla beraber, merkezî idarenin de vesayeti altında bulunmakta idi.

1933 Üniversite İnkılâbından sonra, 1934 de kurulan İstanbul Üniversitesi, Türkiye'de kurulan yeni devletin siyasî rejimini ve idealini de yansıtan yükseköğretim kuruluşu idi.

1934 tarihli Üniversite Kanununa göre, üniversitenin yönetimi rektöre verilmiştir. Rektör üniversitenin temsilcisi değil, Millî Eğitim Bakanının temsilcisidir. 1934 üniversitesi, 1919 ve 1923 üniversitelerine (darülfünunlarına) nazaran bilimsel ve idarî özerkliği çok sınırlı kurulmuş bir müessesedir. Üniversitenin bu mahiyeti, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yapılmış inkılâpları ülkede yerleştirmeyi amaç edinmiş olmasından ileri gelmektedir.

Asıl üniversitelere gelişme ve genişleme imkânını veren Kanun, 4936 sayılı Türk Üniversiteler Kanunudur. Bu Kanunla üniversitelere bilimsel ve idarî özerklik verilmekte, üniversiteler ve buna bağlı fakülteler de tüzel kişiliğe kavuşturulmakta idi. 4936 sayılı Kanuna göre, birer kamu kurumu olan üniversitelerin diğer kamu kurumları gibi, bir bakanın emri altında bulunması tabii ve zarurî idi⁴. İdarî vesayet sisteminin sonucu olarak üniversiteler Millî Eğitim Bakanının denetimi altında idi. 1950 - 1960 dönemi arası cereyan eden olaylar, 4936 sayılı Kanunun 115 sayılı Kanunla değiştirilmesine sebep olmuştur. 115 sayılı Kanunla Üniversitelerarası Kurulla Millî Eğitim Bakanının ilgisi kesilmiştir. Üniversite özerkliği ise merkezî idarenin dışında, Üniversiteye ayrı bir kişilik kazandırmıştır. 1961 Anayasasının 120 inci maddesi ile üniversiteler bazı çevrelerce, tamamen devlet gözetim ve denetimi dışında bulunan müesseseler olarak görülmüştür. Bu hüviyeti ile üniversiteler 1961 Anayasasının öngördüğü (m. 112) genel idare içinde yer alamayan bir müessese haline dönüştürülmüştür. Bu anlayışa göre, merkezî idarenin (yürütmenin) üniversite kuruluşlar üzerinde herhangi bir denetim hakkı yoktur. Onların her türlü işlem ve kararları idarî bir denetime tâbi değildir. Sadece kanunların öngördüğü hallerde, yargı denetimine tâbidir. Devletin herhangi bir kuruluşu, rektörlerin isteği olmadıkça, suç sahasına giren eylemler bakımından dahi üniversitelere müdahale edemez, üniversite sahasına giremez. Kısaca polis, üniversiteye giremez. Bu tür bir üniversite anlayışı, devletin birliğini ve bütünlüğünü sarstığı gibi, o dönemde yürürlükte bulunan Cemiyetler Kanununa, Türk Ceza Kanununa, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununa da aykırı bulunmakta idi.

⁴ 4936 Sayılı Kanunun gerekçesi BK. Ord. Prof. Dr. E. Hırş, Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmeleri, c. II, İstanbul, 1950, s. 823.

Bu hali ile üniversiteler, İdare Hukuku esaslarına aykırı olduğu gibi, öğretim sisteminin bir kademesini teşkil eden yükseköğretimle diğer kademeler arasında ilişkiyi koparmakla, eğitim hizmetini görmekte görevli Millî Eğitim Bakanlığı ile ilgiyi kesmekle de Tevhidi Tedrisat Kanunu hükümlerine de aykırı bulunmakta idi.

1968 den sonra cereyan eden olaylar, Üniversite Kanununun süratle değiştirilmesini gerekli kılmıştır. 1968 yılında masum öğrenci hareketleri olarak başlayan olaylar toplum düzenini şiddetle sarsmış ve memleketi felâkete sürüklemek istidadını göstermiştir. Bu olaylar, 1961 Anayasasının 120 inci maddesinin değişikliğini zorunlu kıldığı gibi, 20.6.1973 tarih ve 1750 sayılı Kanunun da hazırlanmasına sebep olmuştur. Bir reform niteliği taşıdığı ifade edilen bu Kanunla, yeni bir takım ilkeler kabul edilmiş, Yükseköğretim Kurulu gibi kuruluşa da yer verilmiştir. Ancak bu Kanunun, Anayasa Mahkemesi tarafından 25.6.1973 tarihinde alınan bir kararla bazı maddeleri iptal edilmiş, Kanun ise amacından saptırılmıştır.

1750 sayılı Kanun esas itibarıyla yükseköğretim bütünlüğü ilkesini getirmiş, yükseköğretimin toplum ihtiyaçlarına yönelmesi, kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, yükseköğretimin plânlanmasını, devletin gözetim ve denetimini, öğretim ve öğrenim hürriyetinin güvenlik altına alınmasını ön görmüştür.

Ancak yükseköğretim birliği, üniversiteye bağlı olmayan, İktisadî ve Ticarî İlimler Akademileri, Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı yüksekokullar sebebiyle gerçekleşememiştir.

1750 sayılı Kanun da, yükseköğretim sorunlarını çözmekte başarılı olamamış, 12 Eylül 1980 öncesi anarşik olaylar, üniversiteleri ve diğer yükseköğretim kuruluşlarını şiddetle sarsmış, üniversiteler ve diğer yükseköğretim kuruluşları bu olayların âdeta at oynattıkları alan olmuştur⁵.

4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, yükseköğretimin bütünlüğü içinde yükseköğretim kuruluşlarını birleştirmiş ve bir üst kuruluşun, Yükseköğretim Kurulunun yönetim ve denetimine tâbi tutmuştur.

⁵ Prof. Dr. H. Ali Koçer, Türk Üniversitelerinde Örgütsel Gelişme, Üniversite Yönetiminin Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 1979, s. 3-31.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, m.1 de ve ana ilkelerle ilgili 5'inci maddenin (e) bendinde eğitim ve öğretimde birliği ve bütünlüğü öngörmektedir.

1750 sayılı Kanun gibi 2547 sayılı Kanun da yükseköğretimin birliği-ne ve bütünlüğüne şeklen yer vermektedir. Ancak Kanun, yükseköğretimde birlik sağlarken, ilk ve ortaöğretimde de kopukluklara neden olmakta, öğretim hizmetini görmekle görevli Millî Eğitim Bakanlığını dışlamaktadır. Halbuki Millî Eğitim Bakanlığının 1739 sayılı ve 14.6.1973 tarihli Millî Eğitim Temel Kanununa göre, merkezî idare olarak yükseköğretim üzerinde de yetkileri vardır. Bu yetkiler öncelikle Millî Eğitim Temel Kanununun 1'inci maddesinde, Kanunun kapsamını öngören hükümlerde, ".....Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsar" denilmekle, bu yetki Millî Eğitim Bakanlığına tanınmaktadır.

Ayrıca aynı Kanununun 18'inci maddesi, "Türk millî eğitim sistemi örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden kurulur.

Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar.

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar."

Bu hükmün ışığı altında yükseköğretimin örgün eğitim içinde, Türk millî eğitim sisteminin temel yapısı içinde yer aldığı görülmektedir.

Aynı Kanununun 37 inci maddesi ise, "yükseköğretim, millî eğitim sistemi çerçevesinde, öğrencileri lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerinde yetiştiren bir bütünlük içinde düzenlenir.

Bu bütünlük içinde çeşitli görevleri yerine getiren ve farklı seviyelerde öğretim yapan kuruluşlar bulunur" hükmünü taşımaktadır.

Bu hükümde açıkça yükseköğretimin millî eğitim sistemi çerçevesinde öğrencilerini bir bütünlük içinde yetiştirdiğini öngörmektedir.

Bunun dışında 35'inci maddenin 1'inci fıkrasında da, "yükseköğretimin amaç ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak" denilmekle, millî eğitimin birliği ve bütünlüğü, modern eğitim sistemi anlayışı içinde ortaya çıkmaktadır.

Halbuki 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu Millî Eğitim Bakanlığını yetki dışı bırakmakla, Millî Eğitim Temel Kanununa aykırı hükümler ge-

tirmekte ve aynı zamanda bizim 1924 yılında kabul ettiğimiz eğitimin birliği ilkesine de ters düşmektedir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun bir de İdare Hukuku ilkelerine ters düşen önemli bir yönü vardır.

Anayasanın 123'üncü maddesine göre, "İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır".

Türk idarî teşkilâtı içinde merkezden yönetim ilkesine dayanarak merkezî idare, dar anlamda devleti temsil eder. Diğer idarî kuruluşlar da yerinden yönetim esaslarına göre ya hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarıdır veyahut mahallî yönden yerinden yönetim kuruluşlarıdır. Merkezî idarenin yerinden yönetim kuruluşları üzerinde idarî vesayet yetkisi vardır.

4936 sayılı Kanunun ilk metninde bu idarî vesayet yetkisi mevcuttu. Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye göre "4936 sayılı Üniversiteler Kanununda kabul edilen özerklik anlayışı ve üniversitelerin denetimi, demokratik esaslara uygun, rasyonel bir ölçüde idi".⁶Bugün yürürlükte bulunan 2547 sayılı kanuna göre merkezî idarenin üniversiteler ve Yükseköğretim Kurulu üzerinde idarî vesayet yetkisi mevcut değildir.

Gerek üniversiteler ve gerekse Yükseköğretim Kurulu kamu tüzel kişiliği bulunan kuruluşlardır. Açıkça hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarıdır. İdarî vesayet, idarî vesayete tâbi kuruluşlarda, alınan kararların tasdiki (onaylanması), iptali veya tehiri şeklinde tecelli eder. Görülen hizmet Millî Eğitim Bakanlığını ilgilendirdiğinden, bu alanda devlet tüzel kişiliğini Millî Eğitim Bakanlığı temsil ettiğinden, idarî vesayet yetkisinin bu Bakanlığa ait olması gerekir. Ortada değil Millî Eğitim Bakanlığının, genel olarak merkezî idarenin de hiçbir denetim yetkisi söz konusu olmamaktadır.

2547 sayılı Kanunun 6' ıncı maddesinin (c) bendinin sondan bir önceki fıkrasında, "Millî Eğitim Bakanı, gerekli gördüğü hallerde, Kurula (burada söz konusu olan kurul Yükseköğretim Kuruludur) katılır ve başkanlık eder" hükmü hiçbir değeri ve etkisi olmayan bir hükümdür. Yetkisiz bir

⁶ Turhan Tufan Yüce, Üniversite ve Özerklik, Erzurum, 1971, s. 30.

Millî Eğitim Bakanının Yükseköğretim Kuruluna başkanlık etmesi ise hiçbir anlam taşımamaktadır.

İdare Hukuku açısından bu gerçekleri ortaya koyarken, yükseköğretimin, millî eğitimin dışında ayrı bir örgüt eliyle düzenlenmesinin öğretimin birliği ilkesine ters düştüğü kadar, devletin idarî birliğine ve bütünlüğüne de ters düştüğünü belirtmek ve açıkça ortaya koymak gerekir.

Tevhidi Tedrisat Kanununun değerlendirilmesi açısından üzerinde durmak istediğimiz, açıklamaya çalıştığımız önemli bir konu da Tevhidi Tedrisat Kanununun bir inkılâp kanunu oluşu ve bu Kanunun 1961 ve 1982 Anayasalarında, esas itibarıyla aynen yer almış olmasıdır.

1982 Anayasasının 174'üncü maddesinin, "Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılmaz ve yorumlanamaz" şeklinde ifade edilmiş olması, inkılâp kanunlarının diğer kanunlardan farklı bir özellik ve vasıfları bulunduğunu göstermektedir. Gerek 1961 ve gerekse 1982 Anayasalarının gerekçesi de, inkılâpların Anayasanın himayesine alındığını göstermekte ve Türk milletinin bu inkılâpların bilincine vardığı ifade edilmektedir.

Bu görüşün ışığı altında, Tevhidi Tedrisat Kanununu değerlendirecek olursak, bir bakımdan Anayasa hükümleri değerinde, Anayasa'nın temel ilkelerini teşkil ettiği sonucuna varılır. Tevhidi Tedrisat Kanununun günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yorumu ile Yükseköğretim Kurumunun yükseköğretimi ayrı bir öğretim kademesi olarak değerlendirmesi, Tevhidi Tedrisat Kanununa ters düştüğü bu açıdan da ifade edilebilir.

II. Tevhidi Tedrisat (Eğitim Birliği) Kanunu ve İmam-Hatip Liseleri

Din sosyal bir olaydır; toplumun manevî ihtiyacını ve huzurunu sağlar. Din eğitimi de toplumun sosyal bir ihtiyacıdır.

Tevhidi Tedrisat Kanunu ile medreselerin yerine getirdiği hizmeti mektepler üstlenmiştir. Din eğitimi alanında meydana gelecek boşluğun çaresi ise Kanunun dördüncü maddesi ile Millî Eğitim Bakanlığının İlahiyat Fakültesi ile imam hatip mektepleri açılması ile sağlanacaktı.

Dördüncü madde aynen şöyledir:

"Maarif Vekâleti, yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dârülfünûnda bir ilâhiyat fakültesi tesis ve imâmet, hitabet gibi hidemâtı

diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşâd edecektir”.

Bu hükmün ışığı altında Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul Darülfünununda İlahiyat Fakültesini ve imam-hatip okullarını açmıştır. Bir süre sonra kapanan bu kuruluşlardan sonra, 1949 yılında tekrar, Tevhidi Tedrisat Kanununun. 4'üncü maddesine göre bu kuruluşlar hizmete girmiştir. İmam-hatip okulları olarak açılan bu eğitim kuruluşları daha sonraları, imam-hatip liseleri hüviyeti ile meslekî ve teknik eğitim içinde yer almış bulunmaktadır. Meslekî ve teknik öğretimde öğrenci sayısı 1983 yılında 541.157 dir. Lise düzeyinde eğitim gören meslekî ve teknik öğretimin, klâsik liselerle karşılaştırıldığında yüzde olarak yeri bir hayli kabarıktır ve % 42 yi bulmaktadır. Meslekî ve teknik öğretim gören öğrencilerin % 40.64 ü ise imam-hatip liselerine mensuptur. Şu anda Türkiye'de 375 imam-hatip lisesi mevcuttur. 1982-1983 yılı istatistik bilgilerine göre, öğrenci sayısı da 219.931 dir⁷.

Ancak burada üzerinde önemli durulması gereken bir gerçek, imam-hatip liselerinin kapasitelerinin, toplumun ihtiyacının çok üstünde oluşudur. Bu durum ise eğitim plânlamasına ters düştüğü gibi, eğitim sisteminin bir parçası olan istihdam sorununa da ters düşer. Ayrıca imam-hatip liselerinden mezun olanlar, imam-hatip gibi mesleklerle pek fazla tevccüh göstermemekte, hizmet için köylere ve küçük kasabalara gitmemektedirler. Bunun sonucu olarak da yeterli eğitim görmemiş kimseler tarafından din hizmeti yerine getirilmektedir. Bu tür bir davranış ise eğitim sisteminin amaçları ile bağdaşmamaktadır. Belirlenen hedefin dışında istihdam eğitim hizmetinin yerine getirilmesini engellemektedir.

İmam-hatip liseleri konusunda müşahade ettiğimiz bir diğer önemli nokta da, imam-hatip liselerinden mezun olanların, üniversite giriş imtihanlarına katılarak yükseköğretim imkânlarına kavuşmalarıdır. İmam-hatip liseleri mezunları yalnız ilâhiyât fakültelerine değil, üniversitelerin çeşitli fakültelerine girebileceklerinden, âdeta klâsik liselerle bir rekabet havası içinde bulunmaktadırlar. Bu durumun öğretimin birliği ve bütünlüğü ilkesini zedelediği gibi Tanzimattan sonra ikili mektep-medrese zıtlaşmasını da meydana getireceğinden çok tehlikeli görülmektedir.

Bunun ayrıca toplumda huzursuzluğa sebebiyet vereceği de tarafımızdan üzüntü ile müşahade edilmektedir.

⁷ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Ankara, 1985 s. 343-344.

Meslekî ve teknik öğretimin amacı, esas itibarıyla ortaöğretimle, meslekî ve teknik eleman yetiştirerek toplumun ihtiyacını karşılamaktır. Meslekî ve teknik öğretimin içinde yer alan imam-hatip liseleri ise bu amaçdan uzaklaşmakta, üniversitelere girmek imkânlarına da kavuşarak üniversite giriş yollarını kısmen de olsa tıkiyarak üniversiteye girişte yığılmalara sebebiyet vermektedir. Şayet imam-hatip liselerine sadece, ilâhiyat fakültelerine giriş imkânı sağlanmış olsa idi, ne klasik liselerle imam-hatip liseleri arasında bir rekabet veya zıtlasma doğacak, ne de üniversite giriş imtihanlarında belirli bir ölçüde yığılma söz konusu olacaktı.

Konunun özellikle, öğretimin birliği ilkesine ters düşen yönü, çeşitli açılardan ifade edilebilir ve değerlendirilebilir. Daha önce de açıkladığımız gibi imam-hatip liseleri din dersleri ağırlıklı liseler olduğundan, din dersleri dışındaki dersler ister istemez ihmale uğrayacaktır. Bu öğrencilerin amaç dışı hizmet ve vazife görmeleri de toplumda bir rekabet ve zıtlasmayı doğuracaktır. Medrese mektep rekabeti, bu defa, Millî Eğitim Bakanlığının çatısı altında sürüp devam edecektir. İmam-hatip liseleri, belirli çevrelerin okul yaptırma ve açtırma kampanyalarını da teşvik ederek, bir sistem olarak eğitimimizi de yolundan saptıracaktır.

İmam hatip liseleri, meslekî ve teknik öğretim içinde yer alan belirli amaçlara yönelik ortaöğretim kuruluşlarıdır. İmam hatip liselerinde din dersleri zorunludur, aynı zamanda ağırlıklıdır. Halbuki klâsik liselerde, 1982 Anayasasının 24 üncü maddesine göre, din kültürü ve ahlâk eğitimi zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve eğitimi ancak kişilerin kendi isteğine küçüklerin de kanunî temsilcilerinin talebine bağlıdır.

İmam-hatip liselerinin klâsik liselere paralel hizmet görmesi, yüksek öğretime eleman hazırlaması, bu öğretim kuruluşlarının klâsik liselerden farklı şekilde, öğretim ve eğitime tâbi tutulması, öğretim ve eğitim birliği ilkesine aykırı düştüğü gibi, öğretimin lâikliğı ilkesine de ters düşmektedir.

SONUÇ

1. Tevhidi Tedrisat Kanunu, anlamı, espirisi ve etkileriyle, kültür tarihimizde, büyük bir kültür hamlesi faaliyetinin temelini oluşturmuştur. Kanun öğretimin lâikleştirilmesinde başlıca etken olmuştur.

2. Eğitimin birliği diye ifade ettiğimiz, Tevhidi Tedrisat, modern eğitimin, bizde uygulanması tasarlanan eğitim sisteminin de bir temel ilkesi olmuştur. Eğitim birliği ve bütünlüğü olmadan modern eğitim sistemi düşünülemez. Bu bakımdan eğitim birliği, çağın akışı içinde daha çok değer kazanmıştır.

3. Bugün Türkiye’de uygulanan örgün eğitim içinde, öğretimin birliği ve bütünlüğü ilkesi, Üniversiteler Kanunundan ötürü zedelenmiştir. Mevcut düzen içinde, üniversiteler ve Yükseköğretim Kurulu, merkezî idarenin dışında, kendine buyruk kuruluşlar olarak, eğitimin birliği ve bütünlüğü ilkesini zedelemektedirler.

4. İlköğretim (temel öğretim) ile ortaöğretimde din kültürü ve ahlâk derslerinin zorunlu olması, Tevhidi Tedrisat Kanununun, hükümlerine aykırı değildir.

Ancak imam-hatip liselerinin kapasitesinin toplumun ihtiyacının çok üstünde oluşu ve buradan yetişenlerin ortaya koyduğu istihdam sorunu ve buradan mezun olanların üniversitelere girme imkânlarına kavuşturulmuş olması bu liselerin dinî öğretime daha çok temayülü olanları teşvik etmektedir. Bu durum klâsik liselere karşı bir alternatif oluşturmaktadır. Tanzimattan sonra ikili medrese-mektep rekabeti, zıtlaşması burada da kendini hissettirmektedir. Ayrıca imam-hatip liselerinden mezun olanlar, imam-hatip gibi mesleklere teveccüh göstermemekte küçük kasabalara gitmemektedirler. Bunun sonucu olarak da köylerde yeterli eğitim görmemiş kimseler tarafından din hizmeti yerine getirilmektedir. Bunu da, din gibi kutsal sayılan hizmetlerin yeterli eğitim görmeyenler tarafından yerine getirilmesini sakıncalı ve tehlikeli sonuçlar doğurması bakımından hatalı görmekteyiz.

5. Modern eğitim sistemi içinde, ortaöğretim ve yükseköğretimin ayrılığı yerine tam anlamı ile eğitim birliği sağlandığı takdirde, istihdam ve plânlama ve hedef tayin etme gibi eğitim fonksiyonları da yerine getirildiğinde millî eğitimden beklenen amaç ancak gerçekleşebilir. Böylece Millî Eğitim Bakanlığı, eğitim hizmetlerinin görüldüğü bir merkez, eğitim sisteminin uygulayıcısı bir güç olur. Bugün Millî Eğitim Bakanlığı kendine has hizmetleri görmekten, hizmetlerin dağılımı dolayısıyla uzak bir kuruluş olmaktadır. Bu durum ise herşeyden önce eğitim birliği ilkesini zedelemektedir.